

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 9/2013-89

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí pléna 10. septembra 2014 zloženého z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jany Baricovej, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka (sudca spravodajca), Ľudmily Gajdošíkovej, Sergeja Kohuta, Milana Ľalíka, Lajosa Mészárosa, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu bývalého prvého námestníka generálneho prokurátora Slovenskej republiky na začatie konania o súlade ustanovenia § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd takto

r o z h o d o l :

1. Druhá veta ustanovenia § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhu nevyhovuje.

Odôvodnenie:

I.

Uznesením Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sp. zn. PL. ÚS 9/2013 z 19. júna 2013 bol prijatý na ďalšie konanie návrh bývalého prvého námestníka generálneho prokurátora Slovenskej republiky (ďalej len „námestník generálneho prokurátora“ alebo „navrhovateľ“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) o súlade ustanovenia § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon“ alebo „zákon č. 300/2005 Z. z.“) s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 ústavy a s čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“).

Zároveň plénum ústavného súdu pozastavilo účinnosť ustanovenia § 437 ods. 4 Trestného zákona.

Námestník generálneho prokurátora po citovaní znenia § 437 ods. 4 Trestného zákona uviedol:

„Právna úprava § 437 ods. 4 prvej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon vylučuje z pôsobnosti tohto zákona len také premlčanie trestného stíhania alebo výkonu trestu, ku ktorému už došlo pred nadobudnutím účinnosti tohto zákona podľa doterajších predpisov. To znamená, že ak k premlčaniu trestného stíhania alebo k premlčaniu výkonu trestu došlo až po 1. januári 2006 alebo ak ešte len dôjde k premlčaniu trestného stíhania alebo k premlčaniu výkonu trestu za čin spáchaný pred nadobudnutím účinnosti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, na premlčanie trestného stíhania a na premlčanie výkonu trestu sa vzťahuje nová právna úprava, a to aj vtedy, ak je pre páchatel'a menej priaznivá.

Právna úprava § 437 ods. 4 druhej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona je zmätočná, nezmyselná a nepreskúmateľná. V dôvodovej správe chýba jej riadne odôvodnenie. Ide o právnu úpravu, ktorá sa týka prerušenia premlčania trestného stíhania a prerušenia premlčania výkonu trestu. Ustanovuje, že premlčacia doba trestného stíhania

a premlčacia doba výkonu trestu podľa tohto zákona sa nepovažuje za prerušenie, ak bol do účinnosti tohto zákona spáchaný miernejší trestný čin než ten, o ktorého premlčanie ide. To však potom znamená, že premlčanie trestného stíhania a premlčanie výkonu trestu sa preruší a začína plynúť nová premlčacia doba ustanovená v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v prípade, ak páchatel' v premlčacej dobe spácha ďalší trestný čin, na ktorý tento zákon ustanovuje trest rovnaký alebo prísnejší, a to aj vtedy, ak nová právna úprava je pre páchatel'a menej priaznivá.“

Následne sa námestník generálneho prokurátora vyjadril k otázke premlčania trestného stíhania a uviedol:

„Premlčanie trestného stíhania je právnym dôvodom ustanoveným v zákone, na základe ktorého dochádza k zániku trestnosti činu uplynutím času. Ak zanikne trestnosť činu premlčaním trestného stíhania, páchatel'a nemožno trestne stíhať za spáchaný trestný čin.

Premlčacie doby, uplynutím ktorých zaniká trestnosť činu, sú ustanovené v Trestnom zákone. Jednotlivé premlčacie doby sú odstupňované progresívne podľa druhu a výšky trestu ustanoveného v osobitnej časti Trestného zákona (§ 67 ods. 1 zákona č. 140/1961 Z. z. Trestný zákon, § 87 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon). Trestnosť taxatívne vymedzených trestných činov nezaniká ani uplynutím premlčacej doby (§ 67a zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 88 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon).

Premlčacia doba, uplynutím ktorej zaniká trestné stíhanie, začína plynúť spáchaním trestného činu.

Na plynutie premlčacej doby majú vplyv prekážky trestného stíhania ustanovené v Trestnom zákone, t. j. prekážky, ktoré spôsobujú spočívanie premlčania trestného stíhania. Doba, po ktorú trvajú tieto prekážky, sa nezapočítava do premlčacej doby. Plynutie premlčacej doby pokračuje až po odpadnutí prekážky trestného stíhania (§ 67 ods. 2 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 87 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon).

Plynutie premlčacej doby sa prerušuje, ak nastanú dôvody ustanovené v zákone. Prerúšením premlčania trestného stíhania sa začína nová premlčacia doba. To znamená, že pri prerušení premlčania sa neprihliada na premlčaciu dobu, ktorá už uplynula

(uplynutá premlčacia doba sa anuluje) a začína plynúť nová premlčacia doba (§ 67 ods. 3 a 4 zákona č. 140/1961 Zb., § 87 ods. 3 a 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon).

Pri časovom strete doterajšej a novej právnej úpravy premlčania trestného stíhania orgán činný v trestnom konaní a súd musí porovnať jednotlivé premlčacie doby trestného stíhania [§ 67 ods. 1 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 87 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon], prekážky, ktorých doba trvania sa nezapočítava do premlčacej doby [§ 67 ods. 2 zákona č. 140/1961 Zb., § 87 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon], dôvody, pre ktoré sa premlčanie trestného stíhania prerušuje [§ 67 ods. 3 zákona č. 140/1961 Zb., § 87 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon] a trestné činy, ktorých trestnosť nezaniká uplynutím premlčacej doby [§ 67a zákona č. 140/1961 Zb., § 88 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon], a samozrejme, trestnú sadzbu ustanovenú v osobitnej časti Trestného zákona za spáchanie konkrétneho trestného činu. Len tak možno zabezpečiť ochranu základných práv a slobôd, ktoré garantuje čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.“

Zároveň uviedol znenie ustanovení § 67 a 67a zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon účinného od 1. januára 1962 do 31. decembra 2005 (ďalej len „zákon č. 140/1961 Zb.“), ktoré upravovali zánik trestnosti činu uplynutím premlčacej doby.

K týmto citáciám zákonov uviedol:

«Pre úplnosť poznamenávam, že zákon č. 457/2003 Z. z. neobsahoval prechodné ustanovenie vo vzťahu k novej právnej úprave ustanovenej v § 67 ods. 1 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, a tak na zánik trestnosti činu premlčaním trestného stíhania sa vzťahovala všeobecná právna úprava o časovej pôsobnosti zákona ustanovená v § 16 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Táto právna úprava ustanovovala, že „Trestnosť činu sa posudzuje podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný; podľa neskoršieho zákona sa posudzuje len vtedy, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie.“

Nový Trestný zákon, zákon č. 300/2005 Z. z., s účinnosťou od 1. januára 2006 zrušil zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Zánik trestnosti činu uplynutím premlčacej doby upravuje v ustanovení § 87 ods. 1 takto:

(1) Trestnosť činu zaniká uplynutím premlčacej doby, ktorá je

a) tridsať rokov, ak ide o zločin, za ktorý tento zákon dovoľuje uložiť trest odňatia slobody na doživotie,

b) dvadsať rokov, ak ide o zločin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti dovoľuje uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov,

c) desať rokov, ak ide o ostatné zločiny,

d) päť rokov, ak ide o prečin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti dovoľuje uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky,

e) tri roky pri ostatných prečinoch.

Okrem uvedeného, zmenené sú aj mnohé trestné sadzby ustanovené v osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Napríklad: Za spáchanie trestného činu vydierania podľa § 235 ods. 1, ods. 3 písm. b) zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon možno uložiť trest odňatia slobody na päť až dvanásť rokov. Za spáchanie rovnakého skutku možno uložiť podľa § 189 ods. 1, ods. 3 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon trest odňatia slobody na desať až dvadsať rokov. Trestná sadzba podľa novej právnej úpravy je nepochybne menej priaznivá pre páchatel'a. Z porovnania jednotlivých skutkových podstát trestných činov vyplýva, že trestné sadzby ustanovené v osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon sú vo väčšine prípadov rovnaké alebo menej priaznivé pre páchatel'a. Výnimočne sa však nájde aj opak. Za spáchanie trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 222 ods. 1, ods. 3 zákona č. 140/1961 Z. z. Trestný zákon (úmyselné spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví s následkom smrti) možno uložiť trest odňatia slobody na päť až dvanásť rokov. Za spáchanie skutkovo rovnakého trestného činu zabitia podľa § 147 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (spôsobenie smrti z nedbanlivosti v úmysle spôsobiť ťažkú ujmu na zdraví) možno uložiť trest odňatia slobody na sedem až desať rokov. Nová právna úprava je v tomto prípade pre páchatel'a priaznivejšia.

Právna úprava trestných sadzieb má zásadný vplyv na posúdenie nielen trestnosti činu, ale aj zániku trestnosti činu uplynutím premlčacej doby.

Aj zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon obsahuje právnu úpravu o časovej pôsobnosti zákona, a to v § 2, ktorý v odseku 1 ustanovuje, že „Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Ak v čase medzi spáchaním činu a vynesením rozsudku nadobudnú účinnosť viaceré zákony, trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona, ktorý je pre páchatel'a priaznivejší.“.

Problém spočíva v tom, že zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon obsahuje aj prechodné ustanovenie § 437 ods. 4, prvá veta ktorého neumožňuje aplikovať § 2 ods. 1 v prípade, ak k premlčaniu trestného stíhania došlo po 1. januári 2006, alebo ak k premlčaniu trestného stíhania ešte len dôjde. To znamená, že aj v prípade, ak páchatel' spáchal čin v čase do 30. novembra 2003 a k premlčaniu trestného stíhania nedošlo pred nadobudnutím účinnosti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, t. j. do 31. decembra 2005, na zánik trestnosti činu uplynutím času sa vzťahuje nová právna úprava, a to aj vtedy, ak je preňho menej priaznivá. Tým dochádza k porušeniu čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

So zreteľom na čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky som uvažoval aj o možnosti vykladať a uplatňovať dikciu § 437 ods. 4 prvej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon len v spojení s právnu úpravou ustanovenou v § 2 ods. 1 tohto zákona. Avšak, takýto postup by znamenal, že právna úprava prechodného ustanovenia § 437 ods. 4 prvej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon nemá žiaden zmysel a že v aplikačnej praxi na ňu vôbec netreba prihliadať. Inými slovami, výklad a uplatňovanie § 437 ods. 4 prvej vety Ústavy Slovenskej republiky tak, aby bol zabezpečený jej súlad s čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky, by znamenal absolútne negovanie rozhodnutia zákonodarcu, ktorý zákonom ustanovil toto prechodné ustanovenie, a tým aj nerešpektovanie čl. 1 ods. 1 prvej vety a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Navyiac, aplikačná prax v tejto veci nie je jednotná. Aj z týchto dôvodov som sa rozhodol napadnúť právnu úpravu prvej vety ustanovenej v § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky. Z princípu právnej istoty vyplýva, že právna norma môže stratiť účinnosť len formálnym spôsobom.

V súlade s ustálenou súdnou praxou pod pojmom trestnosť činu sa rozumie súhrn všetkých podmienok, od ktorých závisí výrok súdu o vine a treste, vrátane podmienok premlčania. Preto zákonodarca pri časovom strete starej a novej právnej úpravy nemôže

určiť bez akýchkoľvek obmedzení jednotné pravidlo na aplikáciu tej či inej zákonnej úpravy vzťahujúcej sa na posudzovanie trestnosti činu, teda také pravidlo, ktoré by bolo spoločné pre všetky trestné činy spáchané pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy bez ohľadu na to, či nová právna úprava je alebo nie je priaznivejšia pre páchatel'a trestného činu. Bráni tomu právna úprava ustanovená v čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky, z ktorej jednoznačne vyplýva, že trestnosť každého trestného činu sa posudzuje podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný, avšak neskorší zákon sa musí použiť vždy vtedy, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie. Ide o uplatnenie zásady retroaktivity in mitius (retroaktivita in bonam partem). Zákaz retroaktivity trestnoprávných noriem v neprospech páchatel'a výslovne ustanovuje aj čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. To znamená, že pri časovom strete starej a novej právnej úpravy nie zákonodarca, ale orgán činný v trestnom konaní a súd sú oprávnení rozhodovať o tom, či v konkrétnom prípade sa bude aplikovať doterajšia alebo nová právna úprava podmienok trestnosti činu, vrátane podmienok premlčania trestného stíhania. Preto zákonodarca nemôže v prechodných ustanoveniach upraviť podmienky premlčania trestného stíhania a ak sa predsa len rozhodne tak urobiť, musí to urobiť spôsobom, ktorý vo všeobecnosti obmedzí aplikáciu nového zákona len na prípady, keď je to pre páchatel'a priaznivejšie.»

Od otázky premlčania trestného stíhania námestník generálneho prokurátora prešiel k právnemu problému premlčania výkonu trestu a uviedol:

„Premlčanie výkonu trestu je právnym dôvodom ustanoveným v zákone, na základe ktorého dochádza k zániku trestu uplynutím času. Po uplynutí premlčacej doby uložený trest nemožno vykonať. Ak teda zanikne trest premlčaním výkonu trestu, zanikne aj povinnosť páchatel'a vykonať trest, ktorý mu bol uložený právoplatným rozsudkom súdu.

Premlčacie doby, uplynutím ktorých zaniká trest, sú ustanovené v Trestnom zákone. Jednotlivé premlčacie doby sú odstupňované progresívne podľa druhu a výšky trestu, na ktorý bol páchatel' právoplatne odsúdený (§ 68 ods. 1 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 90 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon). Výkon trestu uložený za spáchanie taxatívne vymedzených trestných činov nezaniká ani uplynutím premlčacej doby (§ 68a zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 91 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon).

Premlčacia doba, uplynutím ktorej zaniká výkon trestu, začína plynúť podľa zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon právoplatnosťou rozsudku a pri podmienenečnom odsúdení alebo podmienenečnom prepustení právoplatnosťou rozhodnutia o tom, že sa trest vykoná (§ 68 ods. 2 prvá veta), podľa zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon právoplatnosťou rozsudku a pri podmienenečnom odsúdení, podmienenečnom odsúdení s dohľadom, podmienenečnom prepustení alebo podmienenečnom prepustení s dohľadom právoplatnosťou rozhodnutia o tom, že sa trest vykoná (§ 90 ods. 2).

Na plynutie premlčacej doby majú vplyv prekážky ustanovené v Trestnom zákone, pre ktoré nebolo možné trest vykonať. Doba, po ktorú trvajú tieto prekážky, sa nezapočítava do premlčacej doby. Premlčanie pokračuje až po odpadnutí prekážky, pre ktorú nebolo možné trest vykonať (§ 68 ods. 2 druhá a tretia veta zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 90 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon).

Plynutie premlčacej doby sa prerušuje, ak nastanú dôvody ustanovené v zákone. Prerúšením premlčania výkonu trestu sa začína nová premlčacia doba. To znamená, že pri prerušení premlčania sa neprihliada na premlčaciu dobu, ktorá už uplynula (uplynutá premlčacia doba sa anuluje) a začína plynúť nová premlčacia doba (§ 68 ods. 3 a 4 zákona č. 140/1961 Zb., § 90 ods. 4 a 5 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon).

Pravidlá vzťahujúce sa na premlčanie výkonu trestu musia rešpektovať všeobecný zákaz retroaktivity (zákaz spätnej účinnosti právneho predpisu), ktorý je jedným zo základných princípov demokratickej spoločnosti zaručujúci právnu istotu, ochranu nadobudnutých práv a dôveru v právny poriadok. V demokratických štátoch platí zákaz právnej úpravy, ktorá by spätne spôsobila zhoršenie právneho postavenia subjektu práva. Všeobecný zákaz retroaktivity právnych predpisov sa v trestnom práve prelamuje alebo smie prelomiť len aplikáciou zásady retroaktivity in mitius (retroaktivita nového, miernejšieho zákona) a zásady in dubio mitius (v pochybnostiach sa má rozhodnúť miernejšie). Zásada spätnej účinnosti in mitius, ktorá je medzinárodne uznávanou všeobecnou zásadou trestného práva, zodpovedá zásade zákazu spätnej účinnosti zákonov ukladajúcich väčší trest. Zákonodarca preto pochybil, keď prijal prechodné ustanovenie § 437 ods. 4 prvej vety Ústavy Slovenskej republiky, ktoré nerešpektuje základné princípy demokratického a právneho štátu a základné zásady trestného práva, a tým v konečnom dôsledku aj základné práva a slobody. Inými slovami, nová právna úprava

vzťahujúca sa na premlčanie výkonu trestov by sa mohla vzťahovať len na tie prípady, v ktorých by to bolo pre páchatel'a priaznivejšie. Z tohto dôvodu právna úprava § 437 ods. 1 prvej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, podľa ktorej by sa premlčanie výkonu trestu uloženého pred nadobudnutím účinnosti tohto zákona, malo posudzovať podľa novej právnej úpravy vo všetkých prípadoch, v ktorých k premlčaniu výkonu trestu nedošlo pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy, t. j. aj vtedy, ak je to pre páchatel'a menej priaznivé, je v rozpore s čl. 1 ods. 1 prvou vetou a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

Podľa čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky môžu štátne orgány konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Ústavný súd Slovenskej republiky už potvrdil (napr. PL. ÚS 38/95), že tento záväzok sa v plnom rozsahu vzťahuje aj na Národnú radu Slovenskej republiky a na proces prijímania zákonov.

Pri riešení časového stretu doterajšej a novej právnej úpravy zákonodarca smel prijať len také riešenie, ktoré by rešpektovalo zákaz retroaktivity a princíp právnej istoty pri posudzovaní premlčania výkonu trestu, prípadne, ktoré by umožnilo aplikáciu tej právnej úpravy, ktorá je pre páchatel'a priaznivejšia. V takom prípade pri časovom strete doterajšej a novej právnej úpravy premlčania výkonu trestu by sa museli porovnať nielen jednotlivé premlčacie doby výkonu trestu [§ 68 ods. 1 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon, § 90 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon], ale aj prekážky, ktorých doba trvania sa nezapočítava do premlčacej doby [§ 68 ods. 2 zákona č. 140/1961 Zb., § 90 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon], dôvody, pre ktoré sa premlčanie výkonu trestu prerušuje [§ 68 ods. 3 zákona č. 140/1961 Zb., § 90 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon] a trestné činy, pri spáchaní ktorých sa výkon trestu nepremlčuje [§ 68a zákona č. 140/1961 Zb., § 91 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon].“

Následne navrhovateľ v návrhu uviedol právnu úpravu premlčania trestného stíhania a prerušenia premlčania výkonu trestu, keď uviedol:

«Právna úprava § 437 ods. 4 druhej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon ustanovuje, že „Premlčacia doba trestného stíhania a premlčacia doba výkonu trestu podľa tohto zákona sa nepovažuje za prerušenú ani vtedy, ak bol do účinnosti tohto zákona spáchaný miernejší trestný čin než ten, o ktorého premlčanie ide.“

Uvedená právna úprava druhej vety prechodného ustanovenia § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon potvrdzuje, že zámerom zákonodarcu skutočne bolo ustanoviť použitie novej právnej úpravy aj na prípady, ak k spáchaniu trestného činu došlo pred nadobudnutím jej účinnosti - a to bez ohľadu na to, či táto nová právna úprava je alebo nie je pre páchatel'a priaznivejšia.

Z uvedenej právnej úpravy v podstate vyplýva, že premlčacia doba trestného stíhania a premlčacia doba výkonu trestu ustanovená v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

1. sa neprerušuje, teda plynie ďalej v prípade, ak

2. páchatel' spáchal do účinnosti nového zákona ďalší trestný čin, za ktorý je trest miernejší, než za čin, o premlčanie ktorého ide.

A contrario: Z uvedenej právnej úpravy potom tiež vyplýva, že premlčacia doba trestného stíhania a premlčacia doba výkonu trestu ustanovená v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

1. sa prerušuje a začína plynúť nová premlčacia doba v prípade, ak

2. páchatel' spáchal do účinnosti nového zákona ďalší trestný čin, za ktorý je trest rovnaký alebo prísnejší, než za čin, o premlčanie ktorého ide

Prerušenie premlčania trestného stíhania alebo výkonu trestu je vždy nepriaznivejšie pre páchatel'a. Ak nastanú dôvody, pre ktoré sa trestné stíhanie alebo výkon trestu prerušuje, začína plynúť nová premlčacia doba, t. j. premlčacia doba začína plynúť znovu. Podľa právnej úpravy § 437 ods. 4 druhej vety zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona - ak páchatel' spáchal do účinnosti nového zákona ďalší trestný čin, za ktorý je trest rovnaký alebo prísnejší, než za čin, o premlčanie ktorého ide - táto nová premlčacia doba môže byť dlhšia, a teda pre páchatel'a menej priaznivá.

Namietaná právna úprava je aj zmätočná. Ak pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy páchatel' spáchal v premlčacej dobe trestný čin nový, na ktorý zákon ustanovuje trest rovnaký alebo prísnejší, premlčanie trestného stíhania sa prerušilo podľa § 67 ods. 3 zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon spáchaním tohto činu. To znamená, že už pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy došlo k prerušeniu premlčania trestného stíhania a k začatiu plynutia novej premlčacej lehoty. Ak však pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy páchatel' spáchal v premlčacej dobe trestný čin nový, na ktorý zákon ustanovuje trest miernejší, premlčanie trestného stíhania sa podľa § 67

ods. 3 zákona č. 140/191 Zb. Trestný zákon neprerušilo. Na tejto skutočnosti nič nemôže zmeniť nová právna úprava ustanovená v § 437 ods. 4 v druhej vete zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Z jednoduchého dôvodu, Spáchanie ďalšieho trestného činu nemá a ani nemôže mať odkladacie účinky na plynutie premlčacej doby. Ak teda spáchanie konkrétneho ďalšieho trestného činu nespôsobilo prerušenie premlčacej doby podľa doterajších predpisov, nemôže spôsobiť prerušenie premlčacej doby ani po nadobudnutí účinnosti novej právnej úpravy. Takáto právna úprava by mala v právnom štáte neprípustné spätné účinky ku dňu spáchania trestného činu.

So zreteľom na uvedené je namietaná právna úprava nielenže zmätočná, ale aj zbytočná. Možno zákonodarca chcel právnou úpravou ustanovenou v § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon iba validovať doterajšiu právnu úpravu vzťahujúcu sa na posudzovanie zániku trestnosti činu premlčaním trestného stíhania a zániku trestu premlčaním výkonu trestu. Jej prijatím však spôsobil vážne interpretačné problémy a zasiahol neprípustným spôsobom do ochrany základných práv a slobôd. A nielen to. Jej akceptovaním by v praxi nastala situácia, že na ten istý skutok - spáchaný pred nadobudnutím účinnosti novej právnej úpravy - by sa vzťahovali ustanovenia zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon (na posúdenie trestnosti skutku - znaky skutkovej podstaty trestného činu) a tiež ustanovenia zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona (na posúdenie premlčania trestného stíhania a premlčania výkonu trestu). Konštantná judikatúra všeobecných súdov takýto postup vylučuje (R 32/1951). Rovnaký právny názor potvrdili aj české súdy – napríklad, podľa rozhodnutia R 11/2004-1 trestnosť činu v zmysle § 16 ods. 1 Trestného zákona (účinného do 31. 12. 2005) je potrebné posúdiť zásadne podľa celého súhrnu zákonných noriem trestných aj mimotrestných, ktoré sú účinné k rovnakému momentu rozhodujúcemu z hľadiska časovej pôsobnosti zákona podľa citovaného ustanovenia. Preto nie je možné trestnosť skutku posúdiť čiastočne podľa zákona účinného v dobe jeho spáchania a čiastočne podľa zákona účinného v dobe rozhodovania súdu (rovnako aj NS 25/2004-T 581).

Chcem poukázať aj na rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 To 7/2007 z 29. mája 2007, v ktorom je uvedené nasledovné:

„Trestnosťou činu sa v najširšom chápaní rozumejú všetky podmienky, od ktorých závisí výrok o vine a treste.

Pre otázku, ktorý súhrn trestnoprávnych noriem treba použiť, je rozhodujúce porovnanie, ktoré z rôznych posúdení je ako celok pre páchatel'a najpriaznivejšie. Páchatel'ov skutok sa posudzuje podľa toho práva, ktoré je pre obžalovaného najpriaznivejšie, a to bez rozdielu, či podľa skoršieho a neskoršieho práva ide o rovnaké, či rôzne skutkové podstaty, Pritom sa použije vo všetkých smeroch buď právo platné v čase činu, alebo len právo neskoršie. Platí teda zásada, že skorší alebo nový zákon treba použiť ako celok. Nemožno teda rozhodovať napr. o vine podľa zákona jedného a o treste podľa zákona ďalšieho.

Použitie nového práva (neskoršieho Trestného zákona) je pre obžalovaného priaznivejšie, ak jeho ustanovenia, posudzované ako celok, poskytujú pre obžalovaného priaznivejší výsledok ako skoršie právo.“.

Podstatou prechodných ustanovení Trestného zákona nie je vytvárať všeobecne platné zásady, ale pravidlá na plynulý prechod do nového právneho režimu. Právna úprava ustanovenia § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon však neobsahuje pravidlá na plynulý prechod do nového právneho režimu. Práve naopak. Svojím systematickým zaradením medzi prechodné ustanovenia, svojím obsahom a svojou podstatou

1. buď popiera právnu úpravu ustanovenú v § 2 tohto zákona, a tým umožňuje taký výklad a uplatnenie právnej úpravy týkajúcej sa premlčania trestného stíhania alebo výkonu trestu a prerušenia premlčacej doby trestného stíhania alebo výkonu trestu, ktorý je v rozpore s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a to v prípadoch, ak k premlčaniu trestného stíhania alebo výkonu trestu alebo k prerušeniu premlčacej doby trestného stíhania alebo výkonu trestu nedošlo pred účinnosťou nového zákona,

2. alebo právna úprava § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon nemá žiaden zmysel, je zavádzajúca a nadbytočná.»

V závere svojho návrhu námestník generálneho prokurátora uvádza niektoré rozhodnutia ústavného súdu, napr. sp. zn. PL. ÚS 17/02 v časti dotýkajúcej sa nadbytočných ustanovení právneho predpisu a rozhodnutie sp. zn. PL. ÚS 19/98 o vzťahu princípu právneho štátu proklamovaného v čl. 1 ústavy k časti právnej normy, ktorá v ustanovení

zákona nie je formulovaná jednoznačne a pre jej adresáta nie je dostatočne zrozumiteľná, pričom tento nedostatok nie je možné odstrániť ani výkladom podľa čl. 152 ods. 4 ústavy.

Následne navrhovateľ cituje ostatné publikácie komentára Trestného zákona (Iura Edition, 2006, s. 854, 2010, s. 899 a C. H. Beck, 2011, s. 1527), z ktorých dokumentuje, že právna úprava § 437 ods. 4 Trestného zákona nerešpektuje princípy právneho štátu a všeobecne uznávané základné zásady trestného práva.

Stanoviská k návrhu námestníka generálneho prokurátora

I.A

Na základe žiadosti predsedníčky ústavného súdu sa k návrhu vyjadril predseda Národnej rady Slovenskej republiky Pavol Paška (ďalej len „predseda národnej rady“) listom č. PREDS-648/2013 z 25. novembra 2013, v ktorom uviedol:

«Nadobudnutím účinnosti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon došlo k zmene podmienok pre prerušenie plynutia premlčacej doby trestného stíhania a plynutia premlčacej doby výkonu trestu. Podmienkou premlčania v porovnaní so skoršou úpravou (zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov) už nebola závažnosť, ale forma zavinenia spáchaného trestného činu. Do zákona bola teda vložená podmienka, podľa ktorej na prerušenie premlčania postačuje spáchanie nového úmyselného trestného činu počas plynutia premlčacej doby bez ohľadu na to, či tento nový trestný čin je prísnejší, rovnako prísny alebo miernejší ako trestný čin, o premlčanie ktorého ide...»

Úprava § 437 ods. 4 prvá veta zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, sa vzťahuje výlučne na úpravu plynutia premlčacej doby a jej prerušenia do účinnosti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. V ustanovení sa však neuvádza, ako postupovať v prípadoch plynutia premlčacej doby po nadobudnutí účinnosti nového zákona, pričom aj napriek striktnej úprave nie je možné jednoznačne tvrdiť, že uvedené ustanovenie prikazuje použiť výlučne novšiu, prísnejšiu úpravu (úprava tohto prechodného ustanovenia takúto povinnosť neukladá). Podľa čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky „Štátne orgány

môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“ Pri výklade a aplikácii ustanovení právnych predpisov je nepochybne potrebné vychádzať prvotne z ich doslovného znenia. Možnosť odchýlenia sa od doslovného znenia nastáva, ak to zo závažných dôvodov vyžaduje účel zákona, systematická súvislosť alebo požiadavka ústavne súladného výkladu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov. V prípadoch nejasnosti alebo nezrozumiteľnosti znenia ustanovenia právneho predpisu možno uprednostniť výklad *e ratione legis* pred doslovným gramatickým (jazykovým) výkladom. Viazanosť štátnych orgánov zákonom v zmysle čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky však neznamená výlučnú a bezpodmienečnú nevyhnutnosť doslovného gramatického výkladu aplikovaných zákonných ustanovení, ale predstavuje aj viazanosť štátnych orgánov zmyslom a účelom zákona. Zo zásady ústavne konformného výkladu vyplýva tiež požiadavka, aby v prípadoch, ak pri uplatnení štandardných metód výkladu prichádzajú do úvahy rôzne výklady súvisiacich právnych noriem, bol uprednostnený ten, ktorý zabezpečí plnohodnotnú, resp. plnohodnotnejšiu realizáciu ústavou garantovaných práv fyzických osôb alebo právnických osôb. Všetky orgány verejnej moci sú preto povinné v pochybnostiach vykladať právne normy v prospech realizácie ústavou (a tiež medzinárodnými zmluvami) garantovaných základných práv a slobôd (napr. II. ÚS 148/06, IV. ÚS 209/07). Nadalej teda ostáva zachovaná možnosť využitia zásady upravenej v § 2 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, podľa ktorej „Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Ak v čase medzi spáchaním činu a vynesením rozsudku nadobudnú účinnosť viaceré zákony, trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona, ktorý je pre páchatel'a priaznivejší“. Čiže aj v prípadoch, ak došlo k spáchaniu úmyselného trestného činu počas plynutia premlčacej doby zasahujúcej aj do účinnosti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, kde po prerušení (už počas účinnosti novej právnej úpravy) by začala plynúť nová premlčacia doba, vždy je daná možnosť využiť spomínanú zásadu upravenú v § 2 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, a dĺžku premlčacej doby stanoviť podľa znenia pre páchatel'a priaznivejšieho. Z tohto pohľadu možno teda znenie § 437 ods. 4 prvá veta zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon považovať za konformné s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Ustanovenie § 437 ods. 4 druhá veta zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon definuje okolnosti spáchania nového miernejšieho trestného činu v premlčacej dobe, ktorá začala plynúť pred účinnosťou zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. V zmysle tohto ustanovenia sa premlčacia doba nepovažuje za prerušenú ani vtedy, ak bol do účinnosti novšieho zákona spáchaný trestný čin, o ktorého premlčanie ide. Reaguje sa tým už na spomínané nové, prísnejšie, znenie § 87 ods. 3 a § 90 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v snahe jasne zadefinovať pravidlá použitia novej právnej úpravy vo vzťahu k podmienkam platným do účinnosti nového zákona. Vzhľadom na to, že ustanovenie § 67 ods. 3 písm. b) zákona č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov malo iné znenie viazané na spáchanie rovnakého či prísnejšieho trestného činu, druhá veta ustanovenia § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon vylúčila prerušenie premlčania v prípadoch, ak síce došlo k spáchaniu miernejšieho trestného činu v čase účinnosti predchádzajúceho Trestného zákona, avšak za situácie, ak k uplynutiu premlčania nedošlo do 1. 1. 2006. Tak ako v prvej vete § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, je možné takéto znenie považovať za konformné s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 7 ods. 1 Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd.»

I.B

Na základe žiadosti o zaujatie stanoviska sa k návrhu vyjadril aj predseda Najvyššieho súdu Slovenskej republiky Štefan Harabin (ďalej len „predseda najvyššieho súdu“) listom č. KP 3/2013 z 15. októbra 2013, keď uviedol:

„Zákonnú úpravu uvedenú v § 437 ods. 4 Tr. zák. považujeme za kolíziu s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 ústavy a s čl. 7 ods. 1 Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Preto sa v celom rozsahu stotožňujeme s dôvodmi, ktoré prezentuje navrhovateľ a ktorých podstatou je tvrdené porušenie zákazu retroaktivity.“

I.C

Za vládu Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“) sa vyjadril minister spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „minister spravodlivosti“) listom č. 23059/2014 zo 17. apríla 2014, keď uviedol:

„Ustanovenie § 437 ods. 4 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky a s čl. 7 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd...“

Vláda Slovenskej republiky, zastúpená Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, sa s podaným návrhom stotožňuje a navrhuje, aby Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze vyslovil, že vyššie uvedené zákonné ustanovenie zákona nie je v súlade s ustanoveniami Ústavy Slovenskej republiky a Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a zároveň sa plne prikláňa k argumentácii prvého námestníka generálneho prokurátora Slovenskej republiky, uvedenej v jeho návrhu na začatie konania zo dňa 23. apríla 2013.“

II.

Právomoc ústavného súdu, relevantné články ústavy, dohovoru a Trestného zákona

Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

Podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy ústavný súd rozhoduje o súlade zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.

Podľa čl. 2 ods. 2 ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Podľa čl. 50 ods. 6 ústavy trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie.

Podľa čl. 152 ods. 4 ústavy výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou.

Podľa čl. 7 ods. 1 dohovoru nikoho nemožno uznať za vinného za spáchanie trestného činu na základe skutku alebo opomenutia, ktoré v čase jeho spáchania nie je považované podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva za trestný čin. Takisto nesmie byť uložený trest prísnejší, než aký bolo možné uložiť v čase spáchania trestného činu.

Podľa ustanovenia § 437 ods. 4 Trestného zákona ak došlo k premlčaniu trestného stíhania alebo k premlčaniu výkonu trestu pred účinnosťou tohto zákona podľa doterajších predpisov, ustanovenia o premlčaní trestného stíhania a premlčaní výkonu trestu sa podľa tohto zákona nepoužijú. Premlčacia doba trestného stíhania a premlčacia doba výkonu trestu podľa tohto zákona sa nepovažuje za prerušenú ani vtedy, ak bol do účinnosti tohto zákona spáchaný miernejší trestný čin než ten, o ktorého premlčanie ide.

III.

Predmetom konania pred ústavným súdom je namietaný nesúlad napadnutého ustanovenia Trestného zákona s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 ústavy a čl. 7 ods. 1 dohovoru.

Pre posúdenie námietky nesúladu s článkami ústavy a článkom dohovoru je potrebné uviesť, aké je miesto napadnutého ustanovenia Trestného zákona v systéme Trestného zákona.

V systéme Trestného zákona sa namietané ustanovenie § 437 nachádza v tretej časti obsahujúcej spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia. V rámci tretej časti Trestného zákona ide o prechodné ustanovenia dotýkajúce sa:

- a) premlčania trestného stíhania,
- b) premlčania výkonu trestu.

Pre posúdenie celej problematiky tohto ustanovenia je potrebné preskúmať aj ustanovenia, ktoré s ňou súvisia, ako aj príslušné zásady trestného zákonodarstva.

III.A

Časová pôsobnosť Trestných zákonov a zákaz spätnej pôsobnosti Trestných zákonov

Platný a účinný Trestný zákon upravuje časovú pôsobnosť v ustanovení prvej vety § 2, ktorý znie: „Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný.“ Toto ustanovenie predstavuje tzv. zákaz pravej retroaktivity. Zákaz spätnej pôsobnosti trestných zákonov sa považuje za súčasť zásady zákonnosti trestných činov a patrí medzi základne princípy slovenskej, ale i európskej právnej kultúry.

Princíp zákazu spätnej pôsobnosti trestných zákonov (ďalej len „zákaz retroaktivity“) je spojený s princípom zákonnosti trestných činov a trestov. Vytvára tak najmä v trestnom práve nevyhnutnú právnu istotu, ktorá zaručuje slobodu jednotlivca. „Niet slobody v právnom slova zmysle, ak občania nemôžu pri výkone svojich práv predvídať následky, ktoré bude mať ich správanie.“ (Repík, B.: Ľudské práva v súdnom konaní. Bratislava: Manz 1999. s. 177).

Zo zákazu retroaktivity Trestného zákona existujú aj výnimky, s ktorými je potrebné sa oboznámiť.

1. K zásade zákazu spätnej pôsobnosti prísnejšieho (aj rovnakého) Trestného zákona

Táto výnimka vyplýva z ustanovenia § 2 ods. 1 druhej vety Trestného zákona, podľa ktorého: „Ak v čase medzi spáchaním činu a vynesením rozsudku nadobudnú účinnosť viaceré zákony, trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona, ktorý je pre páchatel'a priaznivejší.“. Touto zásadou je vyjadrená neprípustnosť spätnej pôsobnosti prísnejšieho Trestného zákona. Vynesením rozsudku sa má na mysli čas, v ktorom dochádza k rozhodovaniu v merite veci.

Za okamih spáchania trestného činu možno rozumieť:

- okamih, keď bol trestný čin dokonaný naplnením všetkých znakov skutkovej podstaty trestného činu,
- pri hromadnom trestnom čine a pokračovacom trestnom čine okamih, keď bol uskutočnený posledný útok. Trestné činy sa za spáchané za účinnosti nového zákona považujú vtedy, ak sa časť konania uskutočnila za účinnosti nového zákona a pokiaľ toto konanie bolo trestným činom aj podľa skoršieho zákona,
- pri trvajúcim trestnom čine okamih, keď bol odstránený protiprávny stav; trvajúci trestný čin sa považuje za trestný čin spáchaný za účinnosti nového zákona vtedy, ak časť protiprávneho stavu bola za účinnosti nového zákona a pokiaľ toto konanie bolo trestným činom aj podľa skoršieho zákona,
- pri pokuse trestného činu okamih, keď páchatel' ukončil konanie smerujúce k dokonaniu trestného činu,
- pri príprave na zločin okamih, keď páchatel' ukončil jednu z foriem prípravy,
- pri účastníctve, keď účastník ukončil jedno z konaní uvedených v ustanovení § 21 ods. 1 Trestného zákona a hlavný páchatel' ukončil konanie aspoň v štádiu pokusu alebo trestný čin dokonal.

V súlade s ustanovením § 136 Trestného zákona premlčacia doba začína plynúť deň nasledujúci po dni spáchania trestného činu. Pri súbehu trestných činov plynie premlčacia doba za každý trestný čin samostatne.

Doplnením ustanovenia o časovej pôsobnosti Trestného zákona je ustanovenie § 84 Trestného zákona (Zmena zákona), podľa ktorého trestnosť činu, ktorý mal v čase spáchania

znaky niektorého trestného činu uvedeného v osobitnej časti tohto zákona (Trestný zákon), zaniká, ak neskorší zákon ustanoví, že tento čin nie je trestným činom.

Trestný zákon týmto ustanovením poskytuje riešenie problému, ktorý sa vyskytuje v aplikačnej praxi pri aplikovaní ustanovení o pôsobnosti Trestných zákonov. Ide o riešenie prípadu, keď skutok, ktorý je predmetom trestného konania, v čase spáchania napĺňa všetky znaky príslušného ustanovenia v tom čase účinného Trestného zákona, ale neskorší zákon meniaci alebo dopĺňajúci Trestný zákon toto ustanovenie Trestného zákona zruší a ďalší (neskorší) Trestný zákon takéto konanie opäť posudzuje ako trestný čin.

2. K výnimke ukladania druhu trestu priaznivejšieho pre páchatel'a

Druhá výnimka sa dotýka ukladania druhu trestu priaznivejšieho pre páchatel'a.

Podľa ustanovenia § 2 ods. 2 Trestného zákona páchatel'ovi možno uložiť len taký druh trestu, ktorý dovoľuje uložiť zákon účinný v čase, keď sa o trestnom čine rozhoduje, ak je to pre páchatel'a priaznivejšie, aj keď trestný čin bol spáchaný za účinnosti predchádzajúceho zákona.

3. K výnimke zo zákazu retroaktivity

Tretia výnimka zo zákazu retroaktivity podľa Trestného zákona vyplýva z § 2 ods. 3 Trestného zákona. Podľa tohto ustanovenia Trestného zákona ochranné opatrenie sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď sa o ochrannom opatrení rozhoduje, aj keď bol trestný čin spáchaný za účinnosti predchádzajúceho zákona.

Toto ustanovenie Trestného zákona dopĺňa prechodným ustanovením § 438c Trestného zákona, v zmysle ktorého možno právnickým osobám ukladať ochranné opatrenia podľa § 83a (zhabanie peňažnej čiastky) a podľa § 83b (zhabanie majetku) len za trestné činy spáchané, hoci aj v štádiu pokusu, alebo ak došlo k účasti na trestnom čine po 31. auguste 2010.

Z ustanovenia § 2 Trestného zákona teda vyplýva, že pri rozhodovaní o tom, ktoré znenie Trestného zákona treba aplikovať na konkrétny skutok, ak je rozdiel medzi znením zákona účinného v čase spáchania skutku a znením zákona účinného v čase vynesenia rozsudku, je najdôležitejšie posúdiť, ktoré znenie zákona „je pre páchatel'a priaznivejšie“. Je však potrebné posúdiť aj „trestnosť činu“ a „trest“. Ak sa zistí, že novšie znenie Trestného zákona je rovnaké ako znenie Trestného zákona účinného v čase spáchania činu, použije (aplikuje) sa znenie zákona účinného v čase spáchania činu.

Pre potrebu výkladu je potrebné objasniť aj pojem „trestnosť činu“, pod ktorý zahrňujeme všetky podmienky, za ktorých môže byť páchatel' uznaný vinným, a podmienky, za ktorých mu môže byť uložený trest.

Z citovaného ustanovenia § 2 ods. 1 Trestného zákona vyplýva, že predmetom skúmania je len „obdobie medzi spáchaním trestného činu do vynesenia rozsudku“. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že termín „vynesenie rozsudku“ Trestný zákon neupresňuje. Trestný zákon neupresňuje, či ide o obdobie medzi spáchaním trestného činu a vynesením rozsudku prvého stupňa alebo iného právoplatného rozhodnutia vo veci.

Táto skutočnosť ovplyvňuje aj otázku aplikácie termínu „priaznivejšieho zákona“ ako dobu od spáchania trestného činu do nadobudnutia právoplatnosti predmetného rozhodnutia. Posúdiť trestnosť činu možno totiž len v čase od spáchania trestného činu do doby, keď sa o ňom rozhoduje. Po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia by bolo možné zisťovať, ktoré znenie Trestného zákona je pre páchatel'a priaznivejšie, len výnimočne, a to v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch, t. j. zrušení právoplatného rozhodnutia v merite veci mimoriadnymi opravnými prostriedkami.

Pri posudzovaní priaznivejšieho zákona sa musí mať na zreteli Trestný zákon ako celok a ako celok ho aj aplikovať. Pojem „priaznivost“ Trestného zákona sa posudzuje v závislosti od skutkovej podstaty trestného činu. Ak do úvahy prichádzajú blanketné

právne normy, ich „priaznivosť“ sa posudzuje aj podľa právnych predpisov účinných v čase spáchania skutku, na ktoré trestnoprávna norma odkazuje.

Orgány činné v trestnom konaní a sudy, ktoré posudzujú a vykladajú, ktoré znenie Trestného zákona je pre páchatel'a priaznivejšie, by mali postupovať aj v súlade s medzinárodnými zmluvami, ktorými je naša republika viazaná, judikatúrou ústavného súdu a judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva.

III.B

Ustanovenia o premlčaní trestného stíhania dospelých a mladistvých páchatel'ov

Pre identifikáciu namietaného nesúladu ustanovenia § 437 ods. 4 Trestného zákona je potrebné zaoberať sa aj otázkou ustanovení o premlčaní trestného stíhania dospelých a mladistvých páchatel'ov podľa Trestného zákona.

Premlčanie trestného stíhania je hmotnoprávny inštitút a znamená v podstate zánik trestnej zodpovednosti páchatel'a za spáchaný trestný čin.

Premlčanie trestného stíhania je dôvodom zániku trestnosti. Uplynutím zákonom ustanovenej doby nastala právna skutočnosť, ktorá má za následok zánik trestnoprávneho vzťahu medzi štátom a páchatel'om trestného činu.

Uplynutie premlčacej doby má prekluzívny charakter. Páchatel' trestného činu nemusí namietat' premlčanie trestného stíhania, ak by však premlčanie uvádzal ako dôvod zastavenia trestného stíhania, orgány činné v trestnom konaní a sudy sú povinné sa otázkou premlčania trestného činu zaoberať. Na premlčanie trestného stíhania sa prihliada z úradnej moci. Premlčaním trestného stíhania zaniká navždy právo štátu na trestný postih a zaniká povinnosť páchatel'a podrobiť sa trestnému postihu. Premlčanie trestného stíhania prichádza do úvahy až po spáchaní trestného činu, ale skôr, ako sa o ňom právoplatne rozhodlo.

V účinnom Trestnom zákone patrí k dôvodom zániku trestnosti premlčanie trestného stíhania. V teórii trestného práva premlčanie trestného stíhania sa označuje aj ako dôvod zániku trestnej zodpovednosti.

Účinná právna úprava Trestného zákona upravuje otázku premlčania v ustanoveniach § 87 – § 88 Trestného zákona.

Dôvodmi zániku trestnosti činu sú najmä hmotnoprávne dôvody, pretože uplynutím dlhšieho času stráca na význame preventívna úloha trestného práva, t. j. zabránenie páchatel'ovi v ďalšom páchaní trestnej činnosti, ak počas tejto doby preukázal, že jeho trestná činnosť, o premlčanie ktorej ide, bola ojedinelým vybočením z jeho inak riadneho života.

Uplynutím dlhšieho času slabne aj význam generálnej prevencie. V tomto právnom fakte je daná úvaha pre iné vedné odbory zaujímajúce sa o fungovanie ľudskej spoločnosti, aká je únosnosť na príslušné určenie premlčacej doby, najmä pre niektoré druhy závažných zločinov alebo negatívnych závažných konaní, ktoré majú znaky zločinu.

Významným faktorom sú však aj procesné dôvody, pretože uplynutím dlhšieho času sa zložitejšie preukazujú dôkazy o spáchanom trestnom čine, resp. niektoré dôkazy plynutím času strácajú svoju dôveryhodnosť.

Určenie premlčacej doby trestného konania vo vzťahu k páchatel'ovi má pôsobiť motivačne, aby novú trestnú činnosť nepáchal totožný subjekt. Hrozba premlčania trestného stíhania vo vzťahu k orgánom činným v trestnom konaní a súdom má pôsobiť mobilizačne pri objasňovaní trestnej činnosti a následných úkonoch vedúcich k určaniu zodpovednosti páchatel'a za spáchaný trestný čin a k uloženiu spravodlivého trestu, prípadne iných opatrení.

Premlčanie trestného stíhania ako dôvod zániku trestnosti neznamená, že nebol spáchaný trestný čin. Premlčanie trestného stíhania je do istej miery zásahom do zásady

„prezumpcie neviný“, resp. je to menej priaznivý dôvod neprípustnosti začatia trestného stíhania alebo jeho zastavenia.

Prax ukázala, že orgány činné v trestnom konaní časom zhromaždia dostatok dôkazov usvedčujúcich páchatel'a z trestného činu, dokonca sa vyskytujú prípady, že páchatelia sa k trestnému činu priznajú a svoje konanie oľutujú.

O prednosti neviný pred premlčaním trestného stíhania svedčí aj zákonná možnosť, ktorá vyplýva z Trestného poriadku. Ak bolo proti obvinenému alebo obžalovanému zastavené trestné stíhanie z dôvodu premlčania trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku v nadväznosti na ustanovenie § 9 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku (o neprípustnosti trestného stíhania), môže obvinený v lehote troch dní odo dňa oznámenia alebo doručenia uznesenia o zastavení trestného stíhania vyhlásiť, že na pojednávaní veci trvá (§ 9 ods. 3 Trestného poriadku), o čom musí byť poučený.

Vyhlásenie obvineného, ktorým trvá na prejednaní veci, je pre orgány činné v trestnom konaní a súdy záväzné. To znamená, že proti tomuto rozhodnutiu (vyhláseniu obvineného) nie je možné podať opravný prostriedok a nemožno ho zamietnuť. Ak však bolo trestné stíhanie zastavené v dôsledku premlčania a v konaní sa pokračuje len na základe vyhlásenia obvineného, ak súd nezistí žiadny iný dôvod na oslobodenie obžalovaného, vysloví vinu, ale trest mu neuloží (§ 286 Trestného poriadku). Zákonná norma stimuluje úmysel obvineného, aby sa domáhal svojich práv pri uplatňovaní prezumpcie neviný.

Uvedené vyhlásenie obvineného, v ktorom trvá na prejednaní veci aj po rozhodnutí o zastavení trestného stíhania z dôvodu premlčania trestného stíhania, je inštitút, ktorý posilňuje postavenie obvineného a svojím obsahom presahuje záruku poskytnutú čl. 6 ods. 2 dohovoru (rozhodnutie Komisie č. 953/81 zo 6. októbra 1982, Decisions et rapports, zv. 31, s. 213).

Úmysel trvať na prejednaní veci prejaví obvinený, ktorý očakáva priaznivejší dôvod zastavenia trestného stíhania [napr. z dôvodu, že je nepochybné, že sa nestal skutok, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie – § 215 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku, alebo z dôvodu, že skutok nespáchal obvinený – § 215 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku]. Úmysel trvať na prejednaní veci prejaví aj obvinený, ktorý očakáva oslobodzujúci rozsudok najmä z dôvodov uvedených v ustanovení § 285 písm. a), resp. § 285 písm. b) Trestného poriadku.

Prejavenie úmyslu trvať na prejednaní veci môže obvinený spájať aj s uložením ochranných opatrení – zhabania veci podľa § 83 ods. 1 písm. b) Trestného zákona. Takýto postoj obvineného prichádza do úvahy vtedy, ak súd má dostatok poznatkov o tom, že obvinený je páchatelom trestného činu, a popri rozhodnutí o zastavení trestného stíhania z dôvodu premlčania trestného stíhania nariadil zhabanie veci, ktorej vlastníkom sa stáva štát.

Zhabanie peňažnej čiastky (podľa § 83a Trestného zákona) a zhabanie majetku (podľa § 83b Trestného zákona) nemožno uložiť ako ochranné opatrenie právnickým osobám v tých prípadoch, ak premlčanie trestného stíhania sa vzťahuje na trestné činy spáchané v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať dotknutú právnickú osobu, s výkonom oprávnenia štatutára prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby, s výkonom oprávnenia vykonávať kontrolu v rámci tejto právnickej osoby alebo so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe. Premlčanie trestného stíhania je v účinnom Trestnom zákone upravené v ustanovení § 87.

Podľa § 87 ods. 1 Trestného zákona trestnosť činu zaniká uplynutím premlčacej doby, ktorá je

- a) tridsať rokov, ak ide o zločin, za ktorý tento zákon dovoľuje uložiť trest odňatia slobody na doživotie,
- b) dvadsať rokov, ak ide o zločin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti dovoľuje uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov,
- c) desať rokov, ak ide o ostatné zločiny,

- d) päť rokov, ak ide o prečin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti dovoľuje uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky,
- e) tri roky pri ostatných prečinoch.

Uvedená skúšobná doba sa vzťahuje na plnoletých páchatel'ov trestných činov. Trestný zákon premlčaciu dobu pre mladistvých ustanovuje v osobitnom ustanovení § 96 ods. 1.

Ide o kategóriu osôb, ktoré v čase spáchania trestného činu nedovŕšili štrnásť rok veku a neprekročili osemnásť rok svojho veku (§ 94 Trestného zákona). Táto skupina osôb je označená ako mladiství a vzťahujú sa na ňu ustanovenia štvrtej hlavy Trestného zákona označené ako osobitné ustanovenia o stíhaní mladistvých. Medzi tieto ustanovenia patria aj osobitné ustanovenia o premlčaní trestného stíhania (§ 96 ods. 1 Trestného zákona).

Podľa tohto ustanovenia Trestného zákona trestnosť činu mladistvých zaniká uplynutím premlčacej doby, ktorá je

- a) desať rokov, ak ide o trestný čin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody na doživotie,
- b) päť rokov, ak je horná hranica sadzby trestu odňatia slobody najmenej desať rokov,
- c) tri roky pri ostatných trestných činoch.

Premlčacia doba môže plynúť len pri tých trestných činoch, ktoré nie sú z premlčania vylúčené. Trestný zákon obsahuje osobitné ustanovenie o trestných činoch, pri ktorých je premlčanie trestného činu vylúčené. Podľa § 88 Trestného zákona uplynutím premlčacej doby nezaniká trestnosť trestných činov uvedených v dvanástej hlave osobitnej časti tohto zákona okrem trestného činu podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a § 422 Trestného zákona, trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona a trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 Trestného zákona.

Uplynutie zákonom určenej premlčacej doby sa považuje v trestnom práve za jedinú podmienku zániku trestnosti činu, pričom zákonom ustanovenú premlčaciu dobu nie je možné skrátiť. Premlčacia doba trestného činu však môže byť predĺžená.

K predĺženiu premlčacej doby môže dôjsť:

1. spočítaním plynutia premlčacej doby (§ 87 ods. 2 Trestného zákona),
2. prerušením premlčacej doby (§ 87 ods. 3 a 4 Trestného zákona),
3. nadstavením premlčacej doby na dosiahnutie veku poškodeného (§ 87 ods. 5 Trestného zákona).

Ustanovenia o spočítaní a prerušení premlčacej doby sa uplatnia aj pri premlčaní trestného stíhania u mladistvých páchatel'ov, pretože v zmysle § 94 ods. 2 Trestného zákona ak táto hlava neobsahuje osobitné ustanovenia, použijú sa na mladistvého páchatel'a ostatné ustanovenia tohto zákona.

1. Spočítanie plynutia premlčacej doby (podľa § 87 ods. 2 Trestného zákona)

Do premlčacej doby podľa už uvedeného ustanovenia Trestného zákona sa nezapočítava:

- a) doba, po ktorú nebolo možné páchatel'a postaviť pred súd pre zákonnú prekážku,
- b) doba, po ktorú sa páchatel' zdržiaval v cudzine s úmyslom vyhnúť sa trestnému stíhaniu,
- c) skúšobná doba podmieneného zastavenia trestného stíhania,
- d) doba, po ktorú bolo dočasne odložené vznesenie obvinenia, alebo
- e) doba, po ktorú bolo prerušené trestné stíhanie.

Po uplynutí doby, počas ktorej neplynula premlčacia doba z dôvodu existencie prekážky, pokračuje plynutie premlčacej doby dňom nasledujúcim po dni zániku prekážky.

2. Prerušenie premlčacej doby (§ 87 ods. 3 a 4 Trestného zákona)

Podľa § 87 ods. 3 Trestného zákona premlčanie trestného stíhania sa prerušuje z dvoch zákonných dôvodov:

a) vznesením obvinenia pre trestný čin, o ktorého premlčanie ide, ako aj po ňom nasledujúcimi úkonmi orgánu činného v trestnom konaní, sudcu pre prípravné konanie alebo súdu smerujúcimi k trestnému stíhaniu páchatel'a, alebo

b) ak páchatel' spáchal v premlčacej dobe úmyselný trestný čin.

Čo sa týka prerušenia premlčacej doby podľa § 87 ods. 3 písm. a) Trestného zákona, zákonná formulácia nie je jednoznačná, pretože exaktne nešpecifikuje, ktoré úkony orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu (okrem uznesenia o vznesení obvinenia pre čin, o premlčanie ktorého ide) treba považovať za tie, ktoré smerujú k trestnému stíhaniu páchatel'a.

Judikačná prax všeobecných súdov smeruje k takému charakterizovaniu týchto bližšie nepomenovaných úkonov, že by malo ísť o úkony, ktoré majú za následok dosiahnutie prerušenia premlčacej doby. Úkony vykonávané formálne bez prínosu nových zistení teda takýmito úkonmi nemusia byť (napr. formálne predvolanie svedka, formálny výsluch svedka atď.).

Pri otázke objasnenia pojmu uvedeného v § 87 ods. 3. písm. b) Trestného zákona „spáchal trestný čin“ je potrebné v zmysle ústavne konformného výkladu obsiahnutého v čl. 50 ods. 1 ústavy uviesť, že len všeobecný súd rozhoduje o vine a treste za spáchané trestné činy.

Podmienka obsiahnutá v ustanovení § 87 ods. 3. písm. b) Trestného zákona (v súčasnosti platnej úprave) môže byť naplnená len vtedy, ak existuje právoplatné rozhodnutie o tom, že konkrétny obvinený spáchal v premlčacej dobe iný, nový trestný čin.

Nestačí teda len zistenie, že je vedené trestné stíhanie za trestný čin, o premlčanie ktorého ide, lebo by to zjavne odporovalo princípu prezumpcie neviny (uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tz 18/2003, ZSP 25/2004).

Pre naplnenie pojmového znaku „spáchal trestný čin“ nestačí ani vznesenie obvinenia proti konkrétnej osobe, z ktorého by vyplývalo, že táto osoba je vyšším stupňom pravdepodobnosti páchatelom trestného činu.

Prerušením premlčania trestného stíhania sa podľa § 87 ods. 4 Trestného zákona začína nová premlčacia doba.

3. Nadstavenie premlčacej doby na dosiahnutie veku poškodeného (§ 87 ods. 5 Trestného zákona)

Toto ustanovenie Trestného zákona je účinné od 1. augusta 2013 [zákon č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „novela č. 204/2013 Z. z. Trestného zákona“)]. Podľa tohto ustanovenia sa trestné stíhanie premlčí najskôr tri roky po tom, ako osoba, na ktorej bol spáchaný trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179 Trestného zákona, trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 až § 202 Trestného zákona, trestný čin týrania blízkej osoby alebo zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona a trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona, dovŕšila osemnásť rok svojho veku. Podľa systematického výkladu sa spočívanie premlčacej doby ani prerušenie premlčacej doby na toto ustanovenie Trestného zákona nevzťahuje.

III.C

Ustanovenia o premlčaní výkonu trestu dospelých a mladistvých páchatel'ov v právnom poriadku Slovenskej republiky

Vo všeobecnosti jedným z dôvodov zániku trestu je premlčanie. Pod premlčaním je potrebné vnímať zánik práva štátu na vykonanie právoplatne uloženého trestu. Účel trestu

sa plynutím doby zoslabuje. Zoslabuje dôvod uloženia trestu či už vo forme ochrany spoločnosti pred páchaním trestných činov alebo vo forme vytvorenia podmienok pre odsúdeného, aby v budúcnosti viedol riadny život a nepokračoval v páchaní trestnej činnosti.

K splneniu úlohy generálnej prevencie môže dôjsť len včasným uložením a vykonaním trestu ako sankcie za trestnú činnosť. Podmienkou premlčania výkonu trestu je uplynutie zákonom ustanovenej premlčacej doby, ktorú nie je možné skrátiť.

Začiatok premlčacej doby výkonu trestu sa začína právoplatnosťou rozsudku. Pri podmienenom odsúdení, podmienenom odsúdení s dohľadom, podmienenom prepustení alebo podmienenom prepustení s dohľadom právoplatnosťou rozhodnutia o tom, že sa trest vykoná (§ 90 ods. 2 Trestného zákona).

Trestný zákon premlčanie výkonu trestu dospelých páchatel'ov upravuje v ustanovení § 90 a § 91.

Podľa § 90 ods. 1 Trestného zákona uložený trest nemožno vykonať po uplynutí premlčacej doby, ktorá je

- a) dvadsať rokov, ak ide o odsúdenie na trest odňatia slobody na doživotie,
- b) pätnásť rokov, ak ide o odsúdenie na trest odňatia slobody prevyšujúci desať rokov,
- c) desať rokov, ak ide o odsúdenie na trest odňatia slobody najmenej na päť rokov,
- d) päť rokov pri odsúdení na iný trest.

Pokiaľ ide o odsúdených mladistvých páchatel'ov, premlčanie ich výkonu trestu je upravené v § 120 Trestného zákona a podľa odseku 1 tohto ustanovenia uložený trest nemožno vykonať po uplynutí premlčacej doby, ktorá je:

- a) desať rokov, ak bol uložený trest odňatia slobody podľa § 117 ods. 3 Trestného zákona (za spáchanie obzvlášť závažných zločinov, ktorých miera závažnosti je vzhľadom

na zavrhnutiehodný spôsob vykonania činu alebo vzhľadom na zavrhnutiehodnú pohnútku alebo vzhľadom na ťažký a ťažko napravitelný následok mimoriadne vysoká), alebo

b) tri roky pri ostatných trestných činoch.

Ani pri premlčaní výkonu trestu (obdobne ako pri premlčaní trestného stíhania) Trestný zákon nerozlišoval premlčacie doby určené pre dospelých a mladistvých páchatel'ov, a preto nemožno jednoznačne uviesť (určiť), že účinný Trestný zákon je pre páchatel'ov nepriaznivejší, aj keď sa premlčacia doba predĺžila.

Výkon trestu sa v zmysle ustanovenia § 91 Trestného zákona nepremlčuje, ak bol trest uložený pre trestné činy uvedené v dvanástej hlave osobitnej časti tohto zákona okrem trestov uložených za podporu a propagáciu skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa ustanovení § 421 a § 422 Trestného zákona, trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona a trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 Trestného zákona.

Predĺženie premlčacej doby obsahuje aj inštitút premlčania výkonu trestu z dôvodu spočívania skúšobnej doby alebo prerušenia plynutia premlčacej doby.

Podľa § 90 ods. 3 Trestného zákona do premlčacej doby sa nezapočítava doba, po ktorú nebolo možné trest vykonať preto, že sa odsúdený zdržiaval v cudzine s úmyslom vyhnúť sa trestu alebo bol na ňom vykonaný trest odňatia slobody (spočívanie skúšobnej doby). Po odpadnutí prekážok uvedených v tomto ustanovení (§ 90 ods. 3 Trestného zákona) pokračuje plynutie premlčacej doby. Ak súd vykonal opatrenie smerujúce k výkonu trestu, o ktorého premlčanie ide, alebo odsúdený spáchal v premlčacej dobe úmyselný trestný čin, premlčacia doba sa prerušuje a začína plynúť nová premlčacia doba (§ 90 ods. 4 a 5 Trestného zákona).

Povaha niektorých trestov spôsobuje ich nepremlčateľnosť. Sú to najmä tresty, ktorých účinok nastáva právoplatnosťou rozsudku. Ide o trest straty čestných titulov a vyznamenaní, resp. trest straty vojenskej a inej hodnosti.

Nepremlčateľné sú tiež tresty spočívajúce v určitom zákaze, ktorý je stanovený rozsudkom na určitý čas, ktorý začína plynúť po právoplatnosti rozsudku bez ohľadu na opatrenia súdu smerujúce k ich výkonu. Patrí medzi ne zákaz vykonávať niektoré činnosti (napr. viesť motorové vozidlá atď.).

Nepremlčateľné fakticky sú aj tresty prepadnutia majetku a prepadnutia veci, pretože prechod vlastníctva na štát alebo iný subjekt nastáva právoplatnosťou rozsudku. Nepremlčateľné sú tiež podmiennečne odložené tresty odňatia slobody. Uplynutím skúšobnej doby výkonu trestu a nerozhodnutím súdu o osvedčení páchateľa do jedného, resp. dvoch rokov sa na páchateľa hľadí, ako keby sa osvedčil.

1. K námietke nesúladu § 437 ods. 4 Trestného zákona s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 2 ods. 2 a čl. 50 ods. 6 ústavy a čl. 7 ods. 1 dohovoru

Uvedeným výkladom sme poukázali na platnú právnu úpravu, podľa ktorej ustanovenia účinného Trestného zákona o časovej pôsobnosti riešia problematiku posudzovania trestnosti činu a ukladania trestu páchateľovi, prípadne ochranného opatrenia len v čase do právoplatnosti rozsudku.

Trestnosť činu ako pojem vyplývajúci z § 2 ods. 1 Trestného zákona možno v najširšom chápaní rozumieť ako súhrn podmienok, od ktorých závisí výrok o vine a treste obvineného. Tento pojem v sebe neobsahuje aj výkon právoplatne uloženého trestu.

Rozlíšením pojmu „trestnosť činu“ sa zaoberá aj stanovisko kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 59/2003, podľa ktorého je potrebné rozlišovať medzi ukladaním trestu a jeho výkonom.

Tieto skutočnosti znamenajú, že vo vzťahu k výkonu právoplatne uloženého trestu, výkon ktorého sa ešte nezačal, a vo vzťahu k už vykonávanému trestu sa teda postupuje odlišne ako pri ukladaní trestu. Tieto skutočnosti rieši Trestný zákon v prechodných ustanoveniach.

Podľa čl. 50 ods. 6 prvej vety ústavy sa trestnosť činu posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Podobne aj zákaz spätnej pôsobnosti prísnejšieho zákona vyplývajúci z druhej vety tohto článku sa týka ukladania trestu, nie spôsobu jeho výkonu.

Podobne aj čl. 7 ods. 1 dohovoru sa týka uznania viny za spáchanie trestného činu, jeho hodnotenia (v čase), nie však prísnejšieho podmieneného prepustenia z výkonu trestu (rozhodnutie Komisie vo veci Hogben c. Spojené kráľovstvo č. 11653/85, Decisions et rapports, zv. 46 m, s. 231).

K tomuto výkladu smeruje aj ustanovenie § 437 ods. 3 Trestného zákona, podľa ktorého pri posudzovaní splnenia podmienok na rozhodovanie o podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody alebo rozhodovaní o podmienenom upustení od výkonu zvyšku trestu pri trestoch uložených pred účinnosťou tohto zákona sa postupuje podľa doterajších predpisov.

Prechodné ustanovenia Trestného zákona riešia prípady, keď zmena Trestného zákona má vplyv na výšku trestu, zrušuje uložený druh trestu alebo dokonca trest je uložený za skutok, ktorý už nie je trestným činom [napr. § 438f (Prechodné ustanovenie k úpravám účinným od 1. augusta 2013) novely č. 204/2013 Z. z. Trestného zákona uvádza, že trest vyhostenia uložený podľa zákona č. 140/1961 Zb. sa považuje za vykonaný po uplynutí 15 rokov od nariadenia jeho výkonu].

Ustanovenie účinného § 437 ods. 4 (prechodné ustanovenie) Trestného zákona spája riešenie premlčania trestného stíhania s premlčaním výkonu právoplatne uloženého trestu.

Navrhovateľ v tejto právnej úprave prechodného ustanovenia vytýka najmä:

- a) jej zmätočnosť, nezmyselnosť a nepreskúmatelnosť,
- b) porušenie zákazu retroaktivity.

Preskúmané ustanovenie § 437 ods. 4 Trestného zákona je ustanovením intertemporálnym a vo vzťahu k citovaným ustanoveniam o časovej pôsobnosti ustanovením špeciálnym, jeho znenie zaväzuje orgány činné v trestnom konaní a súdy aplikovať ustanovenia v časovej pôsobnosti, pretože riešia špeciálne situácie.

2. K posúdeniu ústavnej konformity ustanovenia § 437 ods. 4 prvej vety Trestného zákona

Pokiaľ ide o posúdenie ústavnej konformity ustanovenia § 437 ods. 4 prvej vety Trestného zákona („Ak došlo k premlčaniu trestného stíhania alebo k premlčaniu výkonu trestu pred účinnosťou tohto zákona podľa doterajších predpisov, ustanovenia o premlčaní trestného stíhania a premlčaní výkonu trestu sa podľa tohto zákona nepoužijú“), podľa jej gramatického a logického výkladu sa nepoužijú ustanovenia účinného Trestného zákona o premlčaní trestného stíhania ani vtedy, ak vzniknú pochybnosti, ktorý zákon je pre páchatel'a priaznivejší.

Tento výklad nasvedčuje situácii, že prvá veta preskúmaného ustanovenia sa vzťahuje na trestné činy spáchané pred účinnosťou zákona č. 300/2005 Z. z., ak pred jeho účinnosťou (t. j. do 31. decembra 2005) uplynula premlčacia doba podľa podmienok zákona č. 140/1961 Zb.).

V tomto prípade nie je rozhodujúce, či bolo prerušené plynutie premlčacej doby alebo premlčacia doba spočívala – ak v súlade s predchádzajúcou právnou úpravou aj po aplikovaní týchto možností došlo k uplynutiu doby, ktorá bola predĺžená, novšie ustanovenia sa nemôžu použiť. Pochybnosť o možnosti priaznivejšej právnej úpravy toto ustanovenie nepripúšťa.

Zákonný text vychádza z predpokladu, že nezačatie, resp. zastavenie trestného stíhania z uvedeného dôvodu je pre páchatel'a natoľko priaznivé, že skúmanie, či novší zákon nie je pre páchatel'a priaznivejší, je bez ďalšieho právneho významu.

Takéto znenie prvej vety § 437 ods. 4 Trestného zákona je v súlade s čl. 50 ods. 6 ústavy a čl. 7 ods. 1 dohovoru.

Aj v tomto prípade pritom platí procesné ustanovenie zákona, že proti takémuto rozhodnutiu orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu môže obvinený do troch dní odo dňa oznámenia alebo doručenia uznesenia o zastavení trestného stíhania vyhlásiť, že na prejednaní veci trvá (§ 9 ods. 3 Trestného poriadku), o čom musí byť poučený.

Vyhlásenie obvineného, ktorým trvá na prejednaní veci, je pre orgány činné v trestnom konaní a súdy záväzné a nemožno ho zmeniť. Ak bolo trestné stíhanie zastavené v dôsledku premlčania a v konaní sa pokračovalo len preto, že obžalovaný trval na prejednaní veci, súd, ak nezistí žiadny iný dôvod na oslobodenie obžalovaného, vysloví vinu, ale trest neuloží (§ 286 Trestného poriadku).

3. K posúdeniu ústavnej konformity ustanovenia § 437 ods. 4 druhej vety Trestného zákona

Pokiaľ ide o posúdenie ústavnej konformity ustanovenia § 437 ods. 4 druhej vety Trestného zákona („Premlčacia doba trestného stíhania a premlčacia doba výkonu trestu podľa tohto zákona sa nepovažuje za prerušenú ani vtedy, ak bol do účinnosti tohto zákona spáchaný miernejší trestný čin než ten, o ktorého premlčanie ide.“), možno konštatovať, že v prípade, ak orgány činné v trestnom konaní rešpektujú § 437 ods. 4 druhú vetu Trestného zákona, nemôžu aplikovať ustanovenie § 2 Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z.) o časovej pôsobnosti trestného činu, čím postupujú v rozpore s ústavným príkazom čl. 50 ods. 6 ústavy.

Postup navrhovaný predsedom národnej rady, že orgány činné v trestnom konaní a sudy môžu rozhodnúť v súlade s judikatúrou ústavného súdu, ktorý výklad je konformný s ústavou, a použiť prechodné ustanovenie alebo ustanovenie o časovej pôsobnosti, nie je v súlade s ústavným príkazom čl. 50 ods. 6 ústavy.

Kategorická formulácia prvej vety § 437 ods. 4 Trestného zákona nepripúšťa iný výklad ako ten, že na žiadny iný prípad sa doterajšie ustanovenie o premlčaní trestného stíhania nemôže použiť.

To znamená, že podľa zákona účinného v čase spáchania činu sa nemôžu posúdiť tie prípady, pri ktorých celá premlčacia doba ešte neuplynula, bola prerušená podľa predchádzajúcich predpisov alebo spočívala, ale musí sa použiť nový zákon, hoci by bol pre páchatel'a nepriaznivejší ako ten, za účinnosti ktorého bol trestný čin spáchaný.

Dôsledné uplatnenie zákazu spätnej pôsobnosti trestných zákonov je zložitý proces najmä z toho dôvodu, že nie je jednoduché určiť, ktorý zákon je pre páchatel'a priaznivejší. Trestný zákon možno spätne použiť len za splnenia tejto podmienky a musí sa pritom aplikovať ako celok.

Pokiaľ ide o štádium trestného konania do právoplatnosti uloženia trestu, nerešpektovanie zásady časovej pôsobnosti Trestného zákona je v rozpore s ústavným príkazom obsiahnutým v čl. 50 ods. 6 ústavy.

Druhá veta preskúmaného ustanovenia § 437 ods. 4 účinného Trestného zákona je svojím obsahom nejasná a ani štandardné interpretačné metódy nenapomáhajú jej jednoznačnému výkladu.

Uvedená veta § 437 ods. 4 Trestného zákona sa má vzťahovať len na prerušenie premlčacej doby trestného stíhania tých trestných činov, ktoré boli spáchané pred účinnosťou zákona č. 300/2005 Z. z., a prerušenie premlčacej doby výkonu trestu, ktorý bol

uložený podľa zákona č. 140/1961 Zb., ale zatiaľ nedošlo k zániku trestnosti alebo zániku trestu, pretože neuplynula premlčacia doba.

Platná právna úprava umožňuje dve možnosti výkladu. Pri prvej možnosti ak obvinený spácha nový trestný čin za účinnosti zákona č. 300/2005 Z. z., preruší sa plynutie premlčacej doby za trestný čin spáchaný za účinnosti zákona č. 140/1961 Zb. vtedy, ak spácha úmyselný trestný čin. Pri druhej možnosti ak páchatel' spácha nový trestný čin za účinnosti zákona č. 140/1961 Zb., preruší sa mu plynutie premlčacej doby vtedy, ak spáchal úmyselný trestný čin alebo trestný čin rovnako prísny alebo prísnejší ako ten, o premlčanie ktorého ide (a to bez ohľadu na to, či bol zavinený úmyselne alebo z nedbanlivosti). Ak došlo k spočívaniu premlčacej doby, uplatnia sa ustanovenia nového Trestného zákona, t. j. zákona č. 300/2005 Z. z.

Znenie pôvodného Trestného zákona (zákon č. 140/1961 Zb.) účinného do 31. decembra 2005 ustanovovalo v ustanovení § 67 ods. 3 písm. b), že sa prerušilo premlčanie trestného stíhania, ak páchatel' spáchal v premlčacej dobe trestný čin nový, na ktorý tento zákon ustanovuje trest rovnaký alebo prísnejší.

Tento dôvod prerušenia premlčacej doby je vo väčšine prípadov prísnejší, ako bol dôvod uvedený v ustanovení § 67 ods. 3 písm. b) zákona č. 140/1961 Zb., podľa ktorého prerušenie premlčania trestného stíhania spôsobilo to, že páchatel' spáchal v premlčacej dobe nový trestný čin, na ktorý zákon ustanovil trest rovnako prísny alebo prísnejší, ako bol trestný čin, o premlčanie ktorého ide, bez ohľadu na formu zavinenia.

Vzhľadom na to, že orgány činné v trestnom konaní musia rešpektovať § 437 ods. 4 druhú vetu Trestného zákona a nemôžu aplikovať ustanovenie § 2 Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z.) o časovej pôsobnosti, konajú v rozpore s ústavou, pretože rozhodujú o spätnej pôsobnosti Trestného zákona aj vtedy, ak je to pre páchatel'a nepriaznivé.

Nerešpektovanie ústavného textu obsiahnutého v čl. 50 ods. 6 ústavy nemožno preklenúť judikatúrou ústavného súdu a rozhodnutím, ktorý výklad je konformný s ústavou, a použitím prechodného ustanovenia alebo ustanovenia o časovej pôsobnosti.

Ustanovenie § 437 ods. 4 druhej vety Trestného zákona odporuje čl. 2 ods. 2 ústavy, pretože jeho aplikáciou by orgány verejnej moci (orgány činné v trestnom konaní a súde) konali v rozpore s čl. 50 ods. 6 ústavy.

Od každého právneho predpisu sa očakáva, že bude zrozumiteľným nositeľom právnej normy a v zložitejších prípadoch bude zrozumiteľný prinajmenšom tým, ktorí aplikujú právne normy alebo sú oprávnení poskytovať adresátom právnu pomoc.

Zrozumiteľnosť a jednoznačnosť právneho predpisu je o to dôležitejšia najmä vtedy, keď dochádza k zmenám právnej úpravy a kolíziu či stret právnych noriem treba riešiť tak, aby neboli porušené základné práva a slobody fyzických aj právnických osôb.

Podstata zrozumiteľnosti právneho predpisu spočíva vo voľbe adekvátnej formy, ktorou sa má nový obsah právnej úpravy vyjadriť a uviesť do praxe. Každý právny predpis pôsobí tým, že je študovaný, vykladaný, aplikovaný v každodennej praxi, jeho prvky sa stále reprodukovujú v rozsudkoch súdov, v rozhodnutiach orgánov činných v trestnom konaní, a tým zabezpečujú naplnenie právneho predpisu ako vyjadrenie právnych vzťahov.

Z uvedeného vyplýva, že každý nedostatok alebo nejednoznačnosť (nepresnosť) vo formulácii právneho predpisu má potom za následok, že sa ním prax zaťažuje. Môže vyvolať nejednotnosť výkladu, spory a zbytočné skúmanie obsahu právneho predpisu. Sťažuje sa identifikácia právnej normy v právnom predpise, porušuje sa zásada rovnosti pred zákonom, ako aj zásada predvídateľnosti rozhodnutia a právnej istoty.

Dochádza k tomu v dôsledku ochrany iného verejného záujmu či základného práva a slobody. Posudzovanie tohto konfliktu z hľadiska proporcionality s ohľadom na intertemporalitu by malo viesť k záveru o druhu legislatívneho riešenia časového stretu právnych úprav.

Proporcionalitu možno pritom charakterizovať tak, že vyšší stupeň intenzity verejného záujmu, resp. ochrany základných práv a slobôd odôvodňuje vyššiu mieru zásahu do ochrany dôvery občana v právo novou právnou reguláciou. Platia tu zároveň maximá prikazujúce v prípade obmedzenia základného práva alebo slobody skúmať jeho podstatu a zmysel.

Ústavný súd už zaujal aj stanovisko k otázke prechodných a záverečných ustanovení zákonov, keď uviedol:

«Prechodné ustanovenia sú neoddeliteľnou súčasťou takmer každej právnej úpravy a ich funkciou je zabezpečiť v zásade plynulý prechod z dosiaľ platného a účinného režimu právnej úpravy spoločenských vzťahov do ich nového právneho režimu s tým, že sa má nimi eliminovať právne vákuum navodzujúce právnu neistotu a majú sa jasne určiť pravidlá aplikácie starej, resp. aj novej právnej úpravy na už v minulosti vzniknuté právne vzťahy. Malo by však ísť o také riešenia, ktoré by sa napriek „stretnutiu s časom“ vyhli priamemu retroaktívnemu pôsobeniu do minulosti, hoci už z označenia prechodných ustanovení ako intertemporálnych vyplýva, že ich spätné pôsobenie nemožno celkom vylúčiť» (PL. ÚS 25/05, Zbierka nálezov Ústavného súdu Slovenskej republiky r. 2006, s. 62).

Ústavný súd zaujal svoj právny názor k otázke princípu právneho štátu obsiahnutého v čl. 1 ústavy a formulovaní ustanovení v zákone, keď vo veciach sp. zn. PL. ÚS 19/98 (nález z 15. októbra 1998, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1998, s. 174), ako aj vo veci sp. zn. PL. ÚS 17/02 (nález z 25. júna 2003, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2003 – I. polrok, s. 49) uviedol:

„Princíp právneho štátu proklamovaný v čl. 1 ústavy je základným ústavnoprávnym princípom v Slovenskej republike. Ak právna norma obsiahnutá v ustanovení zákona nie je formulovaná jednoznačne a pre jej adresáta nie je dostatočne zrozumiteľná, pričom tento nedostatok nie je možné odstrániť ani výkladom podľa čl. 152 ods. 4 ústavy, jej obsah nie je v súlade s obsahom princípu právneho štátu vyjadreným v čl. 1 ústavy.“

Ústavný súd sa vyjadril aj k vágnosti pojmov v právnej úprave použitých v argumentoch o nepredvídateľnosti a nezrozumiteľnosti právneho predpisu, čím dochádza k porušeniu čl. 1 ods. 1 ústavy. Vo veci sp. zn. PL. ÚS 6/04 (nález z 19. októbra 2005, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, r. 2005, s. 181) uviedol:

„... za právne neurčitý nemôže považovať pojem, ktorého legálna definícia je obsiahnutá v právnom poriadku alebo o obsahu ktorom si adresát právnej normy môže urobiť dostatočne určitú predstavu s prihliadnutím na obsah iných právnych noriem obsiahnutých v právnom poriadku, alebo ktorého obsah je (s prihliadnutím na kontext, v ktorom bol v právnej norme použitý) dostatočne zrejмый vzhľadom na ustálenosť jeho významu použitého v bežnom jazyku.“

K požiadavkám kladeným na tvorbu práva v právnom štáte patrí aj požiadavka ochrany oprávnenej dôvery občana v právnú istotu zaručenú právnou úpravou.

Princíp právnej istoty zahŕňa rad prvkov, medzi ktoré sa radí zrozumiteľnosť právnych noriem, ktorej absenciu v preskúvanom ustanovení § 437 ods. 4 Trestného zákona navrhovateľ namieta.

Európsky súd pre ľudské práva k požiadavke zrozumiteľnosti právneho predpisu ako súčasť princípu právnej istoty uviedol:

- z predvídateľnosti zákona vyplýva, že má byť formulovaný s dostatočnou presnosťou (Case of Sunday Times, 26. apríl 1979, séria A, č. 30),
- zákon musí poskytovať právnu ochranu proti svojvoľným zásahom orgánov verejnej moci do práv chránených dohovorom (Rotaru v. Romania, No. 28341/95, ECHR 2000-V).

Z uvedených dôvodov dospel ústavný súd k záveru, že § 437 ods. 4 druhá veta Trestného zákona nie je ani v súlade s čl. 1 ods. 1 prvou vetou ústavy, ako ani s čl. 2 ods. 2 ústavy.

IV.

Z dôvodov uvedených v časti III tohto nálezu ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výrokovvej časti tohto rozhodnutia.

Podľa čl. 125 ods. 3 ústavy dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky stráca § 437 ods. 4 druhá veta zákona č. 300/2005 Z. z. účinnosť. Ak národná rada neuvedie tento zákon do súladu s ústavou, stráca ustanovenie § 437 ods. 4 druhá veta zákona č. 300/2005 Z. z. po šiestich mesiacoch od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky platnosť. Pretože § 437 ods. 4 druhá veta zákona č. 300/2005 Z. z. mala pozastavenú účinnosť, znamená to, že už účinnosť znovu nenadobudne. Uverejnením tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky zanikajú účinky pozastavenia účinnosti napadnutého zákona (čl. 125 ods. 5 a 6 ústavy).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok; to neplatí, ak rozhodnutím orgánu medzinárodnej organizácie zriadeného na uplatňovanie medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, vznikne Slovenskej republike povinnosť v konaní pred ústavným súdom znovu preskúmať už prijaté rozhodnutie ústavného súdu.

V Košiciach 10. septembra 2014